

مقایسه مسائل و مشکلات نوجوانان دختر ۱۲ تا ۱۴ ساله

مقیم ایران و مقیم آمریکا

سوسن سیف

دانشگاه الزهرا

چکیده: این تحقیق در سال ۱۳۷۰ روی دو گروه از نوجوانان دختر ۱۲-۱۴ ساله ایرانی مقیم ایران و مقیم آمریکا انجام پذیرفته است. نمونه انتخاب شده ۶۰۰ نفر از نوجوانان ایرانی بوده‌اند که ۳۰۰ نفر آنها ساکن تهران و ۳۰۰ نفر بقیه ساکن سه ایالت آمریکا بوده‌اند. (۱) مقایسه مشکلات این دو گروه نشان داده است که تغییر محیط تأثیر فوق‌العاده زیادی بر خصوصیات رفتاری نوجوانان ایجاد کرده است، به خصوص مسائلی از قبیل از هم گسیختگی خانواده، رفتارهای اجتماعی، خصوصیات اخلاقی و فرهنگی، به شدت تحت تأثیر محیط قرار گرفته است. نتایج مهم تحقیق در متن مقاله ارائه شده است.

چنین تغییرات بلوغ در راستای همانندسازی و ارزشهای نوجوانان به دست آمد. در طراحی سؤالات پرسشنامه از نظریه‌های تئوری پردازان معروف در زمینه دوران بلوغ و نوجوانی، استفاده به عمل آمده است.

مثلاً در مطالعه تکوینی نوجوانی از تئوری اریکسون^۱، به خصوص نظریه او در مرحله «انسجام هویتی در مقابل آشفتگی هویتی» استفاده شده است و در مقابل به نظریه مارشیا^۲ که بحث از وجود تعهد و بحران در چهار وضعیت مختلف می‌کند و چگونگی خودیابی نوجوانان را به ترسیم می‌کشد، توجه شده است. علاوه بر این به منظور جامعیت تحقیق، تئوری بلاس^۳ که دوران نوجوانی را به شش مرحله مجزا تقسیم می‌کند و نشانه‌هایی از جنبه‌های عاطفی - اجتماعی نوجوانان را ارائه می‌دهد، نادیده انگاشته نشده است. در عین حال به تئوری سیستم‌ها (یوری برون فن برنر - کندل - دونفی^۴) و نیز تئوری نقش‌پذیری سلمن^۵ و تئوری سالیوان^۶ درباره نحوه ارتباطات نوجوان با خانواده و گروه همسال در رابطه با خویش‌شناسی نوجوان، توجه کافی به عمل آمده است.

پرسشنامه تحقیق شامل ۱۱۴ سؤال است که هفت زمینه مختلف مشکلات را به شرح زیر دربر می‌گیرد:

۱- مشکلات مربوط به وضعیت تحصیلی شامل ۲۴ سؤال.

۲- مشکلات اجتماعی شامل ۱۶ سؤال.

۳- مسائل و مشکلات عاطفی و اخلاقی شامل ۴۵

مسئله بررسی مشکلات نوجوانان، به طور کلی از اهمیت فوق‌العاده زیادی برخوردار است. این مشکلات که قسمت عمده آنها ریشه در خانواده و مدرسه دارد، باعث می‌شود که شخصیت سالم کودک، آسیب‌پذیر و نوجوان امروز، در آینده به عنوان فردی که دچار اختلالات روانی و اجتماعی است جلوه‌گر شود. بدین لحاظ لازم بود تحقیق گسترده‌ای در این زمینه انجام شود اگر چه در گذشته به صورت پراکنده چندین تحقیق در ایران و هم چنین تحقیقات مفصل‌تری در کشورهای دیگر انجام پذیرفته است، ولی تحقیق حاضر از جهاتی با آن تحقیقات متفاوت است و آن این که در این تحقیق کوشیده‌ایم مسائل و مشکلات دختران نوجوان ایرانی مقیم ایران را با دختران ایرانی مقیم آمریکا مقایسه کنیم تا معلوم شود تغییر محیط زیست و تغییر شرایط فرهنگی و اجتماعی تا چه حدی می‌تواند خلق و خوی و رفتار نوجوانان را تحت تأثیر قرار دهد. برای انجام این تحقیق، نخست با کوشش و پی‌گیری بسیار، سعی شد تمام تئوریه‌ها و نظریه‌های مربوط به نوجوانی مطالعه شود و سپس بر اساس نظریه‌های معتبر روانشناسان سؤالات پرسشنامه تهیه شود تا بدین ترتیب متغیرهای مورد بررسی متکی بر پشتوانه محکم تئوریتیکی باشد. با مرور بر پیشینه تحقیق که در متن گزارش به تفصیل آمده است^(۱)، اطلاعات کاملی در مورد محدوده سن نوجوانی و چگونگی تأثیرات محیط فرهنگی و اجتماعی و وضعیت عاطفی - اخلاقی و هم

(۱) متن کامل گزارش و تئوریه‌های مربوطه در واحد پژوهش دانشگاه الزهراء موجود می‌باشد.

1- Erikson

2- Marcia

3- Blos

4- Bron fenbrenner-Kandel-Dunphy

5- Selman

6- sullivan

بعد از اجرای پرسشنامه روی نوجوانان ایرانی مقیم ایران، عین پرسشنامه به زبان انگلیسی ترجمه شد و روی نمونه‌ای از دختران ایرانی مقیم ایالات کالیفرنیا - فیلادلفیا و نیویورک اجرا شد. این دختران نیز از لحاظ سنی، همه در سنین همگنان ایرانی خود بودند.

در این بررسی از روشهای زیر استفاده شده است:
۱- محاسبه درصد پاسخها به تفکیک سؤالات مختلف برای نمونه‌های هر دو گروه مورد مقایسه
۲- آزمون مجذور χ^2 به منظور مقایسه فراوانی پاسخهای دو گروه مورد مقایسه.

منطق استفاده از این آزمون، به اختصار چنین بیان می‌شود:

چون پاسخها به صورت کیفی در چند مقوله جامع و مانع مطرح شده است، در چنین حالتی آزمون χ^2 با استفاده از جدول توافق مناسبترین روش برای مقایسه فراوانیهای مشاهده شده^۸ و فراوانیهای مورد انتظار^۹ گروههای مورد نظر است.

این پژوهش در پی یافتن پاسخ علمی مناسب برای سؤال زیر بوده است.

آیا از لحاظ مسائل و مشکلات تحصیلی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و غیره، بین دختران نوجوان ایرانی مقیم ایران و مقیم آمریکا تفاوت معنی‌داری وجود دارد یا خیر؟

فرضیه‌هایی که برای رسیدن به اهداف فوق مطرح شده است، ابتدا به صورت کلی زیر تدوین شد.

بین مسائل و مشکلات مختلف نوجوانان دختر ایرانی ساکن تهران و ساکن آمریکا تفاوت معتبر و

سؤال.

۴- مشکلات مربوط به تغییرات دوران بلوغ شامل
۸ سؤال.

۵- مسائل مربوط به نحوه گذراندن اوقات فراغت شامل ۹ سؤال.

۶- مسائل و مشکلات مذهبی شامل ۶ سؤال.

۷- مسائل و مشکلات سیاسی و اجتماعی شامل ۶ سؤال.

ذکر این توضیح ضرورت دارد که پرسشنامه اولیه حاوی تعداد زیادتری سؤال بود که بعد از اجرای مقدماتی و تحلیل مواد آن بعضی از سؤالات به علت مبهم بودن یا مفید نبودن، حذف شد و در نتیجه برای پرسشنامه نهایی، ۱۱۴ سؤال باقی مانده این پرسشنامه روی نمونه‌ای به حجم ۳۰۰ نفر از دختران نوجوان ساکن تهران که در مناطق ۲۰گانه در مدارس راهنمایی به تحصیل اشتغال داشته‌اند و ۳۰۰ نفر از دختران نوجوان ایرانی دانش‌آموز مقیم آمریکا اجرا شد.

نمونه‌گیری با روش تصادفی خوشه‌ای طبقه‌ای انجام شد. بدین ترتیب که نخست ۲۰ منطقه آموزش و پرورش شهر تهران از لحاظ موقعیت جغرافیایی به ۵ طبقه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم شد و در هر طبقه با روش انتساب متناسب، تعدادی مدرسه به طور تصادفی انتخاب شد و در هر مدرسه با روش خوشه‌ای یک کلاس انتخاب و تمام دانش‌آموزان آن کلاس به عنوان نمونه در نظر گرفته شد و پرسشنامه روی آنها اجرا شد.

7- χ^2

8- Observed Frequency

9-Expected Frequency

معنی داری وجود دارد.

اطمینان ۰/۹۹۹/۰ معنی دار است.

- ۹۰٪ دانش آموزان ایرانی مقیم آمریکا اظهار داشته‌اند که کتابهای درسی به موقع در اول سال به دستشان می‌رسد، در حالی که این درصد در مورد نوجوانان ایرانی فقط ۱۱٪ است و این نشانه‌ای است بر این که در ایران هنوز توزیع به موقع کتابهای درسی با برنامه صحیحی اجرا نمی‌شود. χ^2 محاسبه شده برابر ۱۲۳/۸۹۵ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

- ۸۵٪ از دانش آموزان ایرانی مقیم آمریکا اظهار داشته‌اند که بیشتر اوقات اولیای مدرسه آنها را به گردش علمی می‌برند، در حالی که فقط ۱۰٪ از دانش آموزان ایرانی مقیم ایران از این مسوئبت برخوردارند. با توجه به اهمیت گردش علمی در تفهیم عملی مطالب، باید در آینده برنامه‌ریزی وسیعی در این مورد انجام پذیرد تا دانش آموزان مقیم ایران نیز بتوانند از مزایای گردش علمی برخوردار شوند. مجذور خی محاسبه شده برابر ۱۱۴/۷۹۸ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

۶۶٪ از دانش آموزان ایرانی مقیم ایران اظهار داشته‌اند که پدر آنها نسبت به ایشان مهربان است، در حالی که فقط ۱۰٪ از ایرانیان مقیم آمریکا چنین احساسی داشته‌اند. از سوی دیگر ۶۵٪ از ایرانیان مقیم آمریکا طرز رفتار پدر را پرخاشگرانه قضاوت کرده‌اند، در صورتی که ۶٪ از ایرانیان مقیم ایران چنین احساسی را داشته‌اند. این نتیجه جالب بیانگر این حقیقت است که محیط امریکا طرز تلقی و نگرش نوجوانان را به شدت تحت تأثیر قرار داده است و به کلی فرهنگ آنان را دگرگون کرده است. χ^2 محاسبه شده برابر ۱۰۹/۲۹۷ است که در سطح اطمینان

از آنجا که فرضیه تحقیق باید ساده، روشن و خالی از ابهام، و به خصوص بسیط باشد، برای اینکه امکان عملی آزمون فرضیه‌ها بر اساس اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه فراهم باشد، ناگزیر در گزارش تفصیلی تحقیق به تعداد سؤالات پرسشنامه فرضیه بسیط تدوین شده مثلاً:

- معلمان مدارس ایران در مقایسه با معلمان مدارس آمریکا به طور معنی داری از وسائل کمک آموزشی کمتری استفاده می‌کنند.

- میزان مخالفت در مورد معاشرت نوجوانان با جنس مخالف، در جامعه نوجوانان مقیم ایران به طور معنی داری بیشتر از نوجوانان مقیم آمریکاست.

- اعتقاد به اصول مذهبی در بین نوجوانان ایرانی مقیم ایران به طور معنی داری بیشتر از نوجوانان ایرانی مقیم آمریکا است.

بعد از انجام محاسبات آماری و آزمون فرضیه‌ها، نتایج بسیار جالبی به دست آمد که در زیر به اهم آنها اشاره خواهیم کرد.

- ۵۸٪ از دانش آموزان ایرانی مقیم ایران اصلاً کمبود و نارسایی در محیط زندگی خود احساس نکرده‌اند، در حالیکه در بین دانش آموزان ایرانی مقیم آمریکا هیچ کس این گزینه را انتخاب نکرده است. این دستاورد نشانه آن است که تغییر محیط زندگی، سطح انتظارات ایرانیان مقیم آمریکا را به نحو قابل توجهی بالا برده است و دلیل آن هم شاید مقایسه امکانات محدود خود با امکانات وسیع نوجوانان آمریکایی باشد. مجذور خی محاسبه شده که ملاک مقایسه تفاوت‌های پاسخهای دو گروه است، برابر $\chi^2 = ۱۳۴/۵۹۶$ است که در سطح

۰/۹۹۹ - معنی دار است.

- ۷۴٪ از ایرانیان مقیم ایران اظهار داشته‌اند که دوستی از جنس مخالف ندارند، در حالی که فقط ۱۵٪ از دانش‌آموزان ایرانی مقیم آمریکا چنین پاسخی را انتخاب کرده‌اند. در ضمن ۳۰٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا اظهار داشته‌اند که با دوست جنس مخالف خود رابطه آزاد و خیلی نزدیک دارند، در حالی که محیط اخلاقی و مذهبی ایران باعث شده است که فقط ۴٪ از نوجوانان چنین رابطه‌ای داشته باشند. X^2 محاسبه شده برابر ۶۴/۸۹۹ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

سؤال شماره ۱۴ پرسشنامه، داشتن سالن ورزش را در مدرسه مطرح کرده است. جالب توجه است که ۸۰٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا اظهار داشته‌اند که سالن ورزش دارند، در حالی که تنها ۱۸٪ از دانش‌آموزان مقیم ایران بدین سؤال جواب مثبت داده‌اند. سالن ورزش از مکانهای بسیار مهم در هر مدرسه است. زیرا همان‌طور که مشخص است، سلامت جسم به سلامت روان کمک می‌کند و باعث افزایش میزان یادگیری و بهبود روحیه دانش‌آموزان می‌شود. به طوری که ملاحظه می‌شود، از حیث داشتن سالن ورزش، تفاوت فاحشی بین دو گروه به چشم می‌خورد. X^2 محاسبه شده برابر ۷۶/۹۱ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

سؤال شماره ۱ پرسشنامه تعداد دانش‌آموزان کلاس را مورد بررسی قرار داده است که از سی نفر به بالاست یا خیر. ۷۰٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا به این سؤال جواب خیر داده‌اند، در حالی که تنها ۱۷٪ از دانش‌آموزان ایرانی جواب منفی را انتخاب

کرده‌اند و این بیانگر این است که تعداد دانش‌آموزان ما در کلاسها بیشتر از حد نصاب است و از آنجا که معلم باید با فرد، فرد دانش‌آموزان در ارتباط قرار گیرد و این تعامل و تقابل تنها در محیطی انجام می‌پذیرد که تعداد دانش‌آموزان کم باشد، توصیه می‌شود که وزارت آموزش و پرورش برای کاهش جمعیت کلاسها، برنامه‌ریزی جدی و دقیقی انجام دهد و این مستلزم تدارک فضای آموزشی کافی است. X^2 محاسبه شده برابر ۵۷/۱۴۶ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

سؤال شماره ۹۷ پرسشنامه در ارتباط با اوقات فراغت است. جالب است که ۹۴٪ از دانش‌آموزان ایرانی مقیم ایران اظهار داشته‌اند که با خانواده به گردش می‌روند، در حالی که تنها ۱۰٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا این گزینه را انتخاب کرده‌اند. این نشانه همبستگی افراد خانواده با هم می‌باشد که ساعتهایی را در کنار هم صرف می‌کنند. اما از طرفی ۴۵٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا ورزش را انتخاب کرده‌اند، در حالی که تنها ۶٪ از دانش‌آموزان مقیم ایران این گزینه را انتخاب کرده‌اند و این نشانه علاقه‌مندی و اهمیت دادن به ورزش در فرهنگ غرب است که در این مورد بهتر است وسایل و امکانات و موقعیت‌هایی را به وجود آورد که دانش‌آموزان مقیم ایران را بیش از پیش به ورزش علاقه‌مند کند. X^2 محاسبه شده ۵۶/۷۶۱ است که در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ معنی دار است.

سؤال شماره ۹۸ پرسشنامه در ارتباط با گذراندن اوقات به پوچی و بی‌هدفی است. ۷۰٪ از دانش‌آموزان ایرانی مقیم ایران گزینه خیلی زیاد و ۲۰٪ از دانش‌آموزان مقیم آمریکا این گزینه را

از لحاظ کنجکاوی در کار دیگران بین دو گروه هیچ گونه تفاوتی مشاهده نمی شود. هم دانش آموزان مقیم ایران و هم دانش آموزان مقیم آمریکا به طور یکسان ۶۰٪ اظهار داشته اند که در کار دیگران کنجکاوی نمی کنند و ۳۵٪ به این سؤال پاسخ مثبت داده اند و در هر دو گروه ۵٪ این سؤال را بی جواب گذاشته اند. χ^2 محاسبه شده برابر صفر است که در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معنی دار نیست.

سؤال شماره ۴۹ پرسشنامه بدین گونه مطرح شده است که «آیا فردی خسیس هستی؟» درصد پاسخهای مثبت به این سؤال در هر دو گروه تقریباً یکسان است ۶٪ از دانش آموزان مقیم ایران و ۵٪ از دانش آموزان مقیم آمریکا به این سؤال جواب «بلی» داده اند. χ^2 محاسبه شده ۰/۱۶ است که در سطح اطمینان ۹۵٪ تفاوت معنی دار نیست.

از لحاظ وجود انحرافات اخلاقی در جامعه، پرخاشگر بودن فرد، میزان مسئولیت در کارهای خانه، و اعتماد افراد خانواده به نوجوانان نیز بین ایرانیان مقیم ایران و مقیم آمریکا تفاوت معنی داری وجود ندارد.

به طور کلی می توان نتیجه گرفت خصایلی که بیشتر جنبه ذاتی و فطری دارند، تغییرات زیادی نکرده اند، در حالی که رفتارهایی که تحت تأثیر محیط تغییر می یابد، به کلی دگرگون شده اند. دستاوردهای این تحقیق با نظریه های مهم روان شناسی انطباق قابل توجهی دارد. مثلاً درستی نظریه سالیوان مبنی بر اثر چشمگیر گروه همسال در رفتارهای مختلف نوجوان، به خوبی به وسیله این تحقیق به اثبات می رسد. چنانچه در بسیاری از زمینه ها، نوجوانان ایرانی مقیم آمریکا تحت تأثیر رفتارهای گروه همسال خود، با نوجوانان ایرانی مقیم ایران تفاوت آشکار یافته اند و یا چنانچه

برگزیده اند، که این خود نشانگر این است که دانش آموزان مقیم ایران احتیاج بیشتری به وسایل و امکانات برای اوقات فراغت خود دارند تا احساس پوچی و بیهودگی نکنند. χ^2 محاسبه شده ۵۱/۰۳۱ است که در سطح اطمینان ۹۹۹/۰ معنی دار است.

سؤال شماره ۱۰۸ پرسشنامه در ارتباط با این است که آیا از اینکه دستورات مذهبی را به درستی انجام نمی دهید، نگرانید؟ ۶۰٪ از دانش آموزان مقیم ایران گزینه «خیلی زیاد» را انتخاب کرده اند، در حالی که تنها ۱۰٪ از دانش آموزان مقیم آمریکا این گزینه را انتخاب کرده اند که این خود نشانه احساس وابستگی به مسایل مذهبی در جامعه دانش آموزان مقیم ایران است که اگر به درستی انجام نپذیرد، احساس اضطراب حسیفی را در فرد به وجود می آورد. در حالی که دانش آموزان ایرانی مقیم آمریکا به تدریج با قبول فرهنگ غرب این حساسیت خود را از دست داده اند. χ^2 محاسبه شده ۵۰/۳۸۸ است که در سطح اطمینان ۹۹۹/۰ معنی دار است.

سؤال شماره ۱۶ پرسشنامه «آیا مدرسه شما مشاور و راهنما دارد؟» ۴۷٪ از دانش آموزان مقیم ایران و ۹۰٪ از دانش آموزان مقیم آمریکا گزینه «بلی» را انتخاب کرده اند که این نشانگر کمبود مشاور و راهنما در مدارس ایران است. بجاست که از فارغ التحصیلان مشاوره در این زمینه بیشتر کمک گرفته شود. χ^2 محاسبه شده ۴۱/۰۰۵ است که در سطح اطمینان ۹۹۹/۰ معنی دار است.

در مقابل موارد فوق که فرق فاحش و کاملاً چشمگیری بین دو گروه مشاهده شده است، در بعضی از موارد نیز تفاوت معنی داری بین دانش آموزان مقیم ایران و مقیم آمریکا مشاهده نشده است. بعضی از این موارد عبارتند از:

ضمناً بدین وسیله از راهنمایی‌های ارزنده استاد ارجمند جناب آقای دکتر عباس طباطبایی یزدی تشکر می‌نمایم.

پیشنهادات تحقیق

- براساس نتایج این تحقیق و تجربیاتی که از آن حاصل شده است می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه داد.

۱- در تحقیقات بعدی مناسبتر این است که نمونه‌گیری تصادفی به شیوه‌ای انجام شود که افراد نمونه در ایران و آمریکا از خانواده‌هایی با سطح فرهنگی اقتصادی اجتماعی یکسان انتخاب شوند، به عبارت دیگر ملاک‌هایی از قبیل شغل پدر-شغل مادر درآمد خانواده- تحصیلات والدین و از این قبیل تحت کنترل قرار گیرند و با نمونه‌گیری پارالل این متغیرها را کنترل کرده تأثیر نامطلوب آنها را مهار نمایند.

۲- مدارس ایرانی خارج از کشور به خصوص مدارس ایرانی واقع در ایالات متحده آمریکا به گونه‌ای تجهیز شوند که جاذبه کافی برای جذب کودکان و نوجوانان ایرانی داشته باشند. که بدین طریق از معاشرت دائمی نوجوانان ایرانی با گروه‌های همسال آمریکایی خود تا حدی جلوگیری شود و باعث انحطاط فرهنگی آنها نگردد.

۳- از آنجا که بر اساس نتایج این تحقیق بسیاری از نارسایی‌های موجود در مدارس کشور مشخص شده است از قبیل عدم توزیع به موقع کتابهای درسی، چند نوبتی بودن مدارس، تراکم جمعیت کلاسها کمبود مشاور در مدارس، و از این قبیل، پیشنهاد می‌شود که وزارت آموزش و پرورش برای رفع کمبودهای مشخص شده برنامه‌ریزی‌هایی جامعی انجام می‌دهد تا لااقل در دراز مدت این مشکلات به مرور رفع گردد یا لااقل تخفیف یابد،

منابع و مأخذ

- Blos, P. The adolescent personality: A study of individual behavior. New York: D. Appleton-Century 1941
- Blos, P. The Young adolescent: Clinical studies. New York: Free press, 1970
- Blos, P. Modifications in the traditional psychoanalytic theory of female adolescent, adolescent psychiatry, Vol. 8. Chicago: University of Chicago press, 1981.
- Bronfenbrenner, U. Toward an experimental ecology of human development. American psychologist, 1977, 32, 513-531
- Bronfenbrenner, U. Ecology of the family as a context for human development. Research perspective. Developmental psychology, 1986, 22, 723-742 (b).
- Dunphy, D.C. Peer group socialisation. In R.E Muuss, ed., Adolescent behavior and society: A book of readings. New York: Random House, 1980
- Erikson, E.H. Identity and the life cycle: Selected papers. Psychological Issues Monographic series 1., no. 1. New York: International universities press, 1959.
- Erikson, E.H. Identity Youth and crisis New York: Norton, 1968.
- Kandel, D.B. Similarity in real-life adolescent friendship pairs. Journal of personality and social psychology, 1978, 36, 306-312 (a).
- Kandel, D.B. process of peer influences in adolescence. In R.K. Silbereisen et al., eds., Development as action in context. Berlin: Springer-Verlag, 1986.
- Marcia, J.E. Development and validation of ego-identity status. Journal of personality and social psychology, 1966, 3, 551-558
- Marcia, J.E. Ego identity status: Relationship to change in self esteem, "general maladjustment", and authoritarianism. Journal of personality, 1967, 35, 118
- Marcia, J.E. Identity in adolescence. In J. Adelson, ed., Handbook of adolescent psychology. New-York: Wiley, 1980.
- Selman, R.L. The growth of interpersonal understanding: Developmental and clinical analyses. New York: Academic press, 1980.
- Selman, R.L., and Lavin, D.R. Interpersonal awareness in children; Toward an integration of developmental and clinical

child psychology. American Journal of orthopsychiatry, 1977, 47, 264-274.

بلاست معتقد است، نباید روابط نوجوانان را با جنس مخالف، تحت منظر ریزوال آمریکایی، پذیرفت.

-Sullivan, H.S. The interpersonal theory of psychiatry. New York: Korton, 1953.

-Sullivan, H.S. Personal psychopathology: New-York: Norton, 1972.

